

AUTORITEIT
PERSOONSGEGEVENS

Onderzoeksrapport

Onderzoek online (video)bellen en online proctoring in het onderwijs

Inhoudsopgave

1.	Samenvatting	3
2.	Inleiding	5
2.1	Achtergrond en aanleiding	5
2.2	Doel en scope onderzoek	5
2.3	Verloop onderzoek	6
2.4	Vervolg	6
3.	Bevindingen	7
3.1	Inzet online toepassingen	7
3.1.1	Online (video)bellen	11
3.1.2	Online proctoring	12
3.1.3	Betrokken partijen	15
3.2	Kaders en richtlijnen van onderwijsinstellingen	16
3.2.1	Veilig omgaan met beeldmateriaal	16
3.2.2	Afwegingskader alternatieve toetsing	19
3.2.3	Identificatie op afstand	20
3.3	Informereren van betrokkenen	21
3.3.1	Transparantie	21
3.3.2	Minimaliseren van de inbreuk	23
3.3.3	Rechten van betrokkenen	24
	Bijlage 1 – Vragenlijst	26

1. Samenvatting

De AP heeft waargenomen dat de onderwijssector tijdens de Covid-19 crisis grote veranderingen heeft moeten doorvoeren om het onderwijs zoveel mogelijk doorgang te laten vinden. Veel onderwijsinstellingen hebben daarbij in korte tijd applicaties voor online (video)bellen en soms ook online proctoring geïmplementeerd. Dit heeft veel aanpassingsvermogen van onderwijsinstellingen gevergd en brengt verschillende uitdagingen en risico's met zich mee.

Naar aanleiding van de grote hoeveelheid signalen en vragen die de AP heeft ontvangen over de verwerking van persoonsgegevens in het digitale onderwijs op afstand, heeft de AP in mei, juni en juli 2020 onderzoek gedaan naar de inzet van online (video)belapplicaties en online proctoring software in het wetenschappelijk onderwijs, hoger beroepsonderwijs en middelbaar beroepsonderwijs. De AP ziet dat de meeste bevroegde onderwijsinstellingen aandacht hebben besteed aan de bescherming van persoonsgegevens bij het faciliteren van het onderwijs op afstand. Een aantal *best practices* die in het onderzoek naar voren zijn gekomen zijn benoemd in dit rapport. Toch heeft de AP ook gezien dat onderwijsinstellingen bij de omschakeling naar het afstandsonderwijs zaken omtrent de bescherming van persoonsgegevens niet altijd voldoende in ogenschouw hebben genomen. Gelet op de hoge urgentie van deze omschakeling en de grote impact op het onderwijs is dit te begrijpen, maar de AP vindt het belangrijk dat onderwijsinstellingen hierin transparant zijn en alsnog al het redelijke inzetten om op korte termijn, daar waar nodig, de juiste waarborgen te treffen. De praktijk leert immers dat 'tijdelijke' maatregelen ook op de lange termijn blijvend worden ingezet. Daarom is het van groot belang dat bij tijdelijke oplossingen, ook als deze onder tijdsdruk moeten worden doorgevoerd, voldoende stil wordt gestaan bij de bescherming van persoonsgegevens. Dit past ook bij het principe van *privacy by design*.

De AP roept alle onderwijsinstellingen op om bij de inzet van online (video)bellen en/of online proctoring aandacht te besteden aan de volgende aspecten:

Inzet van online toepassingen

- Bepaal en onderbouw voorafgaand aan de inzet van online (video)bellen en online proctoring het doel waarvoor dit wordt ingezet en op welke grondslag deze verwerking van persoonsgegevens berust.
- Voer een DPIA uit voorafgaand aan de inzet van online (video)bellen en online proctoring; dit is vaak verplicht. Betrek hierbij zo mogelijk ook de betrokkenen (studenten en docenten). Ga periodiek na of de DPIA moet worden herzien, bijvoorbeeld als de Covid-19 maatregelen worden versoepeld.
- Houd bij het uitvoeren van een DPIA ook rekening met risico's die raken aan andere (grond)rechten en vrijheden dan alleen het recht op bescherming van persoonsgegevens.
- Sluit een verwerkersovereenkomst af met de leverancier van de online toepassing en zorg dat de afspraken tenminste voldoen aan de eisen van de AVG. Let specifiek bij leveranciers buiten de EER op dat de juiste waarborgen zijn getroffen.
- Ga voorafgaand aan de inzet van online proctoring altijd na of er alternatieve toetsvormen mogelijk zijn die minder inbreuk maken op de privacy van studenten. Als online proctoring wordt

ingezet moet de onderwijsinstelling motiveren en vastleggen waarom de inzet van online proctoring voor bepaalde toetsen en tentamens noodzakelijk is.

- Betrek de FG tijdig bij de inzet van online (video)bellen en online proctoring. Het (achteraf) informeren van de FG over gemaakte keuzes bij de inrichting van het afstandsonderwijs is niet voldoende.

Kaders en richtlijnen van onderwijsinstellingen

- Zorg voor instellingsbreed beleid of richtlijnen over de omgang met beeldmateriaal bij online (video)bellen. Neem in het beleid of de richtlijnen in ieder geval afspraken op over:
  - o het in beeld brengen van studenten en docenten en het maken van opnames;
  - o het informeren van betrokkenen over onder meer het doel van de opname en de bewaartermijn;
  - o indien van toepassing, veilige opslag, de bewaartermijn en wie verantwoordelijk is voor tijdige verwijdering van de opgeslagen beelden.
- Zorg voor instellingsbreed beleid of richtlijnen over toetsing op afstand. Neem in het beleid of de richtlijnen in ieder geval afspraken op over:
  - o de gevallen waarin online proctoring kan worden ingezet;
  - o de verplichting om altijd eerst de opties te overwegen die de minste inbreuk maken op de bescherming van persoonsgegevens van studenten;
  - o het documenteren van de afweging die wordt gemaakt indien de onderwijsinstelling besluit dat voor een bepaalde toets of tentamen online proctoring wordt ingezet;
  - o met welke middelen en op welke wijze persoonsgegevens van betrokkenen worden verwerkt;
  - o de identificatie van studenten tijdens digitale toetsen. Het is niet toegestaan om de student een volledig (niet-afgeschermd) identiteitsbewijs te laten tonen.
  - o de verplichting op menselijke tussenkomst bij de beoordeling of een student mogelijk fraude pleegt tijdens een toets of tentamen.
- Vertaal het beleid/richtlijnen naar duidelijke en eenvoudige instructies.

Informereren van betrokkenen

- Informeer studenten actief over de verwerking van persoonsgegevens voorafgaand aan een digitale les of toets. Bied de informatie op een toegankelijke en begrijpelijke manier aan.
- Adviseer docenten en studenten om, wanneer zij gefilmd worden tijdens een digitale les of een geproctorde toets, voor een neutrale omgeving te zorgen waarin persoonlijke voorwerpen buiten beeld worden gehouden. Instrueer studenten om de camera en microfoon uit te schakelen indien deze functionaliteiten niet noodzakelijk zijn tijdens het volgen van een digitale les.
- Informeer studenten over hun recht om bezwaar te maken tegen de verwerking van persoonsgegevens. Indien een student bezwaar maakt tegen online proctoring en de onderwijsinstelling niet kan aantonen dat de belangen van de instelling zwaarder wegen dan die van de studenten, moet de onderwijsinstelling een passend alternatief aanbieden die de privacybezwaren in voldoende mate wegneemt. Dit alternatief mag geen nadelige gevolgen zoals een onevenredige studievertraging met zich meebrengen.

2. Inleiding

2.1 Achtergrond en aanleiding

De digitalisering van het onderwijs heeft in deze bijzondere tijden een grote sprong gemaakt. Als gevolg van de maatregelen die zijn getroffen naar aanleiding van de Covid-19 crisis, zijn veel onderwijsinstellingen in een kort tijdsbestek op zoek gegaan naar mogelijkheden om het onderwijs vanuit huis zoveel mogelijk doorgang te laten vinden. De toenemende inzet van digitale middelen in het onderwijs heeft aangetoond een werkbare oplossing te zijn voor het organiseren van onderwijs op afstand; miljoenen leerlingen en studenten hebben thuis lessen via een online (video)belapplicatie gevolgd of volgen deze nog steeds. Daarnaast zetten sommige onderwijsinstellingen diverse applicaties in voor het afnemen van toetsen en tentamens waarbij een surveillant of algoritme online, op afstand, surveilleert om te voorkomen dat een student fraude pleegt; het zogenoemde online proctoring. Meestal maken deze applicaties gebruik van een vorm van cameratoezicht. De opkomst van online (video)belapplicaties en online proctoring leidt tot een verschuiving in het traditionele onderwijslandschap. Deze verschuiving brengt nieuwe risico's en uitdagingen voor onderwijsinstellingen in het kader van de bescherming van persoonsgegevens van studenten en medewerkers met zich mee.

Vanuit ouders, leerlingen, studenten en docenten zijn er bij de AP zorgen geuit over de gegevensverwerkingen en bijbehorende risico's die gepaard gaan met de grootschalige inzet van (nieuwe) digitale middelen in het onderwijs. De AP deelt deze zorgen.

Op 23 april 2020 heeft de AP daarom aanwijzingen gepubliceerd voor onderwijsinstellingen die online (video)bellen en online proctoring (willen) inzetten.¹ Naar aanleiding van de ontvangen klachten en signalen heeft de AP daarnaast een onderzoek ingesteld naar de toepassing van online (video)belapplicaties en online proctoring in het onderwijs. In dit rapport delen we de uitkomsten uit dit onderzoek.

2.2 Doel en scope onderzoek

De AP verwacht dat de gedwongen totstandkoming van het lesgeven en toetsen op afstand – ook na de versoepelingen van de Covid-19 maatregelen in de toekomst – de lespraktijk in bepaalde opzichten blijvend zal veranderen.

Om die reden is het doel van het onderzoek meerledig. De AP heeft in de eerste plaats inzicht willen krijgen in de verwerkingen van persoonsgegevens door onderwijsinstellingen bij de inzet van online (video)belapplicaties en online proctoring. Daarnaast wil de AP met dit onderzoek aandacht vragen bij onderwijsinstellingen en Functionarissen voor Gegevensbescherming (hierna FG) voor de zorgvuldige omgang met persoonsgegevens wanneer gebruik wordt gemaakt van deze digitale middelen. Tot slot heeft de AP *best practices* en verbeterpunten verzameld. Hiermee beoogt de AP de bescherming van persoonsgegevens van studenten en docenten bij de inrichting van het huidige en toekomstig onderwijs op afstand te stimuleren.

De AP benadrukt dat de vraag of online (video)bellen of online proctoring kan worden ingezet door een onderwijsinstelling in een specifieke situatie kan worden ingezet niet in zijn algemeenheid kan worden beantwoord. Dit zal per geval moeten worden afgewogen, waarbij onder meer rekening dient te worden gehouden met de Covid-19 maatregelen. Het is aan de onderwijsinstellingen om te bepalen of de inzet van

¹ Zie het persbericht: ['Zorgen om dataverzameling bij thuisonderwijs'](#).

online proctoring en online (video)bellen voldoet aan de eisen van de AVG. De bevindingen van het onderzoek kunnen worden gebruikt als reflectiemiddel om de praktijk aan te toetsen.

Dit onderzoek richt zich op de toepassing van de AVG bij online (video)bellen en online proctoring. Er is geen onderzoek gedaan naar toepasselijkheid van andere wetgeving, zoals de Telecommunicatiewet c.q. ePrivacy-richtlijn. De AP sluit echter niet uit dat deze wetgeving ook van toepassing kan zijn.

2.3 Verloop onderzoek

In de maanden mei, juni en juli van 2020 heeft de AP bij 12 onderwijsinstellingen onderzoek gedaan naar de inzet van online (video)bellen en online proctoring in het onderwijs. De AP heeft ervoor gekozen dit onderzoek te richten op onderwijsinstellingen in het middelbaar beroepsonderwijs, hoger beroepsonderwijs en wetenschappelijk onderwijs, omdat de AP hier de meeste signalen over heeft ontvangen. Daarnaast leidden de versoepelingen van de Covid-19 maatregelen ten tijde van de uitvoering van dit onderzoek ertoe dat veel onderwijsinstellingen binnen het primair en voortgezet onderwijs het reguliere onderwijs op locatie spoedig zouden hervatten. Niettemin zijn de aanbevelingen ook relevant voor onderwijsinstellingen in het primair en voortgezet onderwijs.

De AP heeft bij de selectie van de benaderde onderwijsinstellingen onder meer rekening gehouden met het aantal ingeschreven studenten en de geografische spreiding binnen Nederland. De geselecteerde onderwijsinstellingen zijn schriftelijk benaderd met het verzoek om een vragenlijst te beantwoorden. Deze vragenlijst is opgenomen in bijlage 1 van dit rapport. Alle geselecteerde onderwijsinstellingen hebben de vragen beantwoord en deze beantwoording ondersteund met aanvullende documentatie.

De ontvangen documentatie is door de AP geanalyseerd. In dit rapport worden de bevindingen gepresenteerd. Hierbij wordt zoveel als mogelijk de volgorde van de vragenlijst aangehouden. Aan de hand van de verkregen inzichten uit de praktijk doet de AP in dit rapport aanbevelingen voor onderwijsinstellingen en worden *best practices* gedeeld.

2.4 Vervolg

De AP zal de ontwikkelingen rondom onderwijs op afstand blijven volgen. Uiteraard wordt daarbij, naast klachten en signalen die de AP hierover ontvangt, ook kennis genomen van rechtspraak en ontwikkelingen in andere lidstaten. Op korte termijn zal de AP in gesprek gaan met de koepelorganisaties in het onderwijs over de uitkomsten van dit onderzoek. Daar waar de grootste verbeterlagen te maken zijn, zullen we de koepels uitdrukkelijk wijzen op de verbeteringen die de AP denkt dat er benodigd zijn.

3. Bevindingen

3.1 Inzet online toepassingen

Indien een onderwijsinstelling ervoor kiest om een online (video)belapplicatie en/of online proctoring software in te zetten, is de onderwijsinstelling verantwoordelijk voor de persoonsgegevens die hierbij worden verwerkt. De onderwijsinstelling dient als verwerkingsverantwoordelijke de naleving van de AVG aan te kunnen tonen.

Grondslag

Een belangrijk onderdeel van de verantwoordingsplicht is dat kan worden aangetoond dat de verwerking van persoonsgegevens op een rechtmatige grondslag berust. Deze grondslag moet worden bepaald voordat de onderwijsinstelling begint met het verwerken van persoonsgegevens.

Uit de ontvangen documenten maakt de AP op dat er geen eenduidig beeld lijkt te bestaan bij het bepalen van de grondslag voor het onderwijs dat wordt aangeboden op grond van de Wet educatie en beroepsonderwijs (WEB) en de Wet op het hoger onderwijs en wetenschappelijke onderzoek (WHW). De AP zal hieronder enkele grondslagen uitlichten waarover in de context van het onderwijs op afstand onduidelijkheid lijkt te bestaan.

- *Taak algemeen belang/openbaar gezag (publieke taak)*
Een onderwijsinstelling kan zich beroepen op de grondslag vervulling van een taak van algemeen belang of van een taak in het kader van de uitoefening van het openbaar gezag dat aan de verwerkingsverantwoordelijke is opgedragen (publieke taak) indien de verwerking van persoonsgegevens noodzakelijk is om deze taak uit te voeren. Deze taak dient in de wet te zijn vastgelegd. Het is vaak lastig om te bepalen welke grenzen er liggen aan een publieke taak en of de publieke taak een voldoende nauwkeurige grondslag biedt voor bepaalde gegevensverwerkingen. Wat noodzakelijk is voor de uitvoering van een publieke taak kan bovendien van tijd tot tijd verschillen. Zo kan een onderwijsinstelling tot de conclusie komen dat het door de Covid-19 maatregelen noodzakelijk is om in specifieke situaties videobeelden van studenten te verwerken om de publieke taken die in de WEB en de WHW worden opgelegd uit te voeren. Het is van belang dat voor studenten duidelijk is dat hun persoonsgegevens verwerkt worden om deze specifieke wettelijke taak uit te kunnen oefenen. Zie voor meer informatie over de toepassing van deze grondslag de informatie hierover op onze [website](#).
- *Gerechtvaardigd belang*
De AVG bepaalt dat er geen beroep kan worden gedaan op de grondslag gerechtvaardigd belang voor de verwerking van persoonsgegevens door overheidsinstaties in het kader van de uitoefening van hun taken. Voor publiekrechtelijke onderwijsinstellingen geldt daarom dat zij bij de uitoefening van hun taken geen beroep kunnen doen op deze rechtsgrondslag. Zie voor verdere toelichting op het toetsingskader van deze grondslag de [normuitleg gerechtvaardigd belang](#).
- *Toestemming*
Om een beroep te kunnen doen op de grondslag toestemming moet een student vrije toestemming kunnen geven voor de verwerking van zijn of haar persoonsgegevens. Het element “vrij” impliceert dat er sprake is van werkelijke keuze en controle voor studenten. De gezagsverhouding tussen de onderwijsinstelling en studenten kan problematisch zijn voor een

beroep op de grondslag toestemming. Het is immers de vraag of studenten daadwerkelijk de vrijheid hebben om toestemming te weigeren tegenover de onderwijsinstelling wanneer hier consequenties aan verbonden zijn. Om te kunnen spreken van vrije toestemming dient de onderwijsinstelling in ieder geval een alternatief te bieden voor de (voorgenomen) verwerking. Indien een student bij het weigeren van toestemming geen onderwijs kan volgen of niet kan deelnemen aan een toets of tentamen, is er geen sprake van vrije toestemming. Ook het veronderstellen dat de student toestemming verleent door deel te nemen aan een digitale les of een online proctoring tentamen is geen rechtmatige toestemming in de zin van de AVG.²

Het beantwoorden van de vraag welke grondslag in een specifieke situatie juist is bij de inrichting van onderwijs op afstand, is altijd afhankelijk van de omstandigheden en het concrete doel voor de inzet van digitale applicaties. Van belang is in ieder geval dat de onderwijsinstelling goed kan onderbouwen waarom er voor een bepaalde grondslag is gekozen. Om een geslaagd beroep te kunnen doen op een van bovengenoemde grondslagen dient de verwerking van persoonsgegevens bovendien noodzakelijk te zijn om het daaraan onderliggende doel te bewerkstelligen. Hierover later meer in paragraaf 3.1.2.

Aanbeveling: Onderbouw voorafgaand aan de verwerking van persoonsgegevens op welke grondslag deze verwerking berust. De onderwijsinstelling heeft daarbij een eigen verantwoordelijkheid om de noodzakelijkheid van de verwerking te beoordelen.

Data protection impact assessment (DPIA)

De verantwoordingsplicht uit de AVG brengt tevens met zich mee dat de onderwijsinstelling moet kunnen aantonen dat zij de juiste technische en organisatorische maatregelen heeft genomen om de persoonsgegevens van studenten te beschermen. Een van de concrete handelingen die de AVG noemt om de risico's van een verwerking in te schatten en de hierbij passende maatregelen te bepalen is het uitvoeren van een gegevensbeschermingseffectbeoordeling (ook wel data protection impact assessment of DPIA). Deze moet verplicht worden uitgevoerd voor gegevensverwerkingen met een hoog risico voor de rechten en vrijheden van personen.

In het onderzoek zijn de onderwijsinstellingen bevraagd over de wijze waarop zij de bescherming van persoonsgegevens hebben laten meewegen in de keuze voor de inzet van verschillende digitale applicaties. De AP merkt op dat veel onderwijsinstellingen (onlangs) een DPIA hebben uitgevoerd om de risico's van de (voorgenomen) verwerking in kaart te brengen.

Het is aan de onderwijsinstelling als verwerkingsverantwoordelijke om te bepalen of voor een specifieke verwerking een DPIA-plicht geldt. Onderwijskoepels zouden kunnen faciliteren in het uitvoeren van een gezamenlijke DPIA. De AP heeft een (niet uitputtende) [lijst van verwerkingen](#) opgesteld waarvoor het uitvoeren van een DPIA verplicht is voordat de verwerkingsverantwoordelijke met de verwerking begint. Afhankelijk van het doel en de manier waarop online (video)bellen en online proctoring wordt ingezet kunnen de volgende verwerkingen op deze lijst relevant zijn in de context van het online afstandsonderwijs:

- Grootschalige en/of stelselmatige monitoring van persoonsgegevens voor fraudebestrijding.
- Grootschalig en/of systematisch gebruik van flexibel cameratoezicht.

---

²Zie voor meer informatie over de voorwaarden waaraan moet worden voldaan voor een rechtmatig beroep op de grondslag toestemming de [Richtlijn inzake toestemming overeenkomstig Verordening 2016/679](#).

- Systematische en uitgebreide beoordeling van persoonlijke aspecten van natuurlijke personen gebaseerd op geautomatiseerde verwerking (profilering).
- Grootschalige verwerkingen van persoonsgegevens waarbij op systematische wijze via geautomatiseerde verwerking gedrag van natuurlijke personen wordt geobserveerd of beïnvloed, dan wel gegevens die daarover worden verzameld en/of vastgelegd.

Ook als de verwerking niet op deze lijst staat moeten onderwijsinstellingen beoordelen of de verwerking een hoog privacyrisico oplevert voor de betrokkenen. Hierbij kan gebruik worden gemaakt van de [9 criteria](#) die de Europese privacytoezichthouders hebben opgesteld. Als vuistregel geldt dat een DPIA moet worden uitgevoerd als de verwerking aan twee of meer van deze criteria voldoet. In het kader van online (video)bellen en proctoring kunnen met name de volgende criteria van belang zijn:

- Het beoordelen van mensen op basis van persoonskenmerken (zoals gedragsanalyse aan de hand van een algoritme met online proctoring).
- De gevoeligheid van de gegevens die via het medium kunnen worden gedeeld (vb. religieuze overtuiging, gezondheidsgegevens of politieke voorkeur).
- De grootschaligheid van de gegevensverwerking.³
- De kwetsbare positie van de betrokkenen van wie gegevens worden verwerkt (scheve machtsverhouding tussen de onderwijsinstelling en de docent/student).

Een groot deel van de ondervraagde onderwijsinstellingen heeft ervoor gekozen om bij de inrichting van het afstandsonderwijs online (video)belapplicaties in te zetten, waar binnen de onderwijsinstelling reeds (al dan niet voor andere doeleinden) gebruik van werd gemaakt. De AP merkt op dat dit mede gezien de externe tijdsdruk een goede keuze kan zijn, maar benadrukt dat wanneer een (video)belapplicatie voor andere doeleinden wordt ingezet dan waarvoor deze initieel is aangeschaft, de gegevensverwerking andere risico's met zich mee kan brengen en een (nieuwe) DPIA vereist kan zijn. Zo zal de inzet van een (video)belapplicatie tijdens een vergadering een andere impact op de bescherming van persoonsgegevens hebben als wanneer dezelfde applicatie wordt ingezet voor het geven van een les of college aan een grote groep studenten.

Het uitvoeren van een DPIA is geen eenmalige opdracht, maar een continu proces. Het is daarom goede praktijk om een DPIA continu te herzien en regelmatig opnieuw te beoordelen.⁴ Een aantal onderwijsinstellingen heeft in de aangeleverde documentatie expliciet aangegeven op bepaalde termijn of bij versoepeling van de maatregelen de DPIA te herevalueren, onder meer om de noodzakelijkheid van de gegevensverwerking opnieuw te beoordelen (zie ook paragraaf 3.1.2). De AP vindt dit een goede invulling van dit continue proces waar onderwijsinstellingen aan zijn gebonden.

Ten slotte bepaalt de AVG dat de verwerkingsverantwoordelijke bij de uitvoering van de DPIA "*in voorkomend geval de betrokkenen of hun vertegenwoordigers naar hun mening [vraagt] over de voorgenomen verwerking*". De AP ziet het dan ook als een goede invulling van deze bepaling voor onderwijsinstellingen om studenten en docenten of diens vertegenwoordigers (zoals studentenraden, universiteitsraden, centrale medezeggenschapsraden en/of andere gremia) te bevragen naar hun mening over de verwerking bij de inrichting van het onderwijs op afstand, ook als er geen juridisch bindend advies- of instemmingsrecht geldt voor deze personen of organen.

---

³ Op de [website van de AP](#) is meer informatie te vinden over de vraag wanneer een gegevensverwerking 'grootschalig' is.

⁴ [Richtlijn voor gegevensbeschermingseffectbeoordelingen en bepaling of een verwerking "waarschijnlijk een hoog risico inhoudt" in de zin van Verordening 2016/679](#), p. 17.

Het uitvoeren van een DPIA zal snel verplicht zijn als een onderwijsinstelling (video)belapplicaties en online proctoring in gaat zetten. Wanneer een digitale applicatie al werd gebruikt door een onderwijsinstelling, maar tegenwoordig wordt ingezet voor een nieuw doel – zoals het grootschalig aanbieden van onderwijs op afstand – kan er sprake zijn van een verandering van de risico's die uit de verwerking voortvloeien. Ook dan kan het uitvoeren van een (nieuwe) DPIA verplicht zijn. Daarnaast is het uitvoeren van een DPIA een continu proces. Versoepeling van de Covid-19 maatregelen, technische ontwikkelingen en andere omstandigheden die van invloed zijn op het onderwijs en de samenleving in bredere zin kunnen leiden tot een andere uitkomst van deze beoordeling.

Aanbeveling: Ga periodiek na of de DPIA moet worden herzien, onder meer om de noodzakelijkheid van de verwerking opnieuw te beoordelen. Vraag daarbij in voorkomend geval ook naar de mening van (vertegenwoordigers van) studenten en docenten.

Uit de ontvangen informatie concludeert de AP dat veel ondervraagde onderwijsinstellingen zich bewust lijken te zijn van een deel van de risico's die het gebruik van online (video)belapplicaties en online proctoring software met zich meebrengen. In de aangeleverde DPIA's en overige documentatie wordt onder meer het risico op het in verkeerde handen vallen van gevoelige gegevens van studenten veelvuldig genoemd. De AP benadrukt dat het bij de risicobeoordeling van belang is om ook de risico's in kaart te brengen die niet direct het gevolg zijn van een datalek. Naast het uitlekken van studentgegevens kan de inzet van online proctoring ook leiden tot bijvoorbeeld een onterechte uitsluiting van studenten van een tentamen. Ook deze risico's dienen, voor zover relevant, mee te worden genomen in een DPIA.⁵

Aanbeveling: Houd bij het maken van een risicobeoordeling ook rekening met andere risico's die raken aan (grond)rechten en vrijheden, zoals onterechte uitsluiting van studenten voor een toets of tentamen.

Verwerkersovereenkomst

Alle ondervraagde onderwijsinstellingen geven aan in het kader van onderwijs op afstand softwareleveranciers in te schakelen die persoonsgegevens verwerken in opdracht van de onderwijsinstelling. Indien enkel de onderwijsinstelling het doel en de middelen van de verwerking bepaalt, is de softwareleverancier een verwerker in de zin van de AVG. De AVG bepaalt dat de verwerkingsverantwoordelijke uitsluitend een beroep doet op verwerkers die afdoende garanties met betrekking tot het toepassen van passende technische en organisatorische maatregelen bieden opdat de verwerking aan de vereisten van de AVG voldoet en de bescherming van de rechten van de betrokkenen zijn gewaarborgd. Het is daarmee aan de onderwijsinstelling om eisen te stellen aan de softwarebedrijven die de online toepassingen leveren. De afspraken die met deze leveranciers worden gemaakt, dienen te worden vastgelegd in een verwerkersovereenkomst. Uit het onderzoek van de AP blijkt dat niet alle ondervraagde instellingen reeds verwerkersovereenkomsten hebben afgesloten met de softwareleveranciers.

Naast dat het onder de AVG verplicht is dat een verwerkingsverantwoordelijke en verwerker samen een verwerkersovereenkomst afsluiten, is het van belang dat de onderwijsinstelling daadwerkelijk inzicht heeft in de processen van een verwerker zodat de afspraken in de verwerkersovereenkomst op naleving kunnen

⁵ Zie de [guidelines](#) van de EDPB over de DPIA: "(...) de verwijzing naar "de rechten en vrijheden" van betrokkenen [heeft] voornamelijk betrekking op de rechten op gegevensbescherming en privacy, maar kan ze ook andere grondrechten betreffen zoals vrijheid van meningsuiting, vrijheid van gedachte, vrijheid van verkeer, discriminatieverbod, recht op vrijheid, en vrijheid van geweten en godsdienst."

worden gecontroleerd. Onder de AVG blijft de verwerkingsverantwoordelijke immers in principe verantwoordelijk indien blijkt dat de verwerker zich niet aan de AVG houdt. Onderwijsinstellingen moeten daarom zorgvuldig zijn bij het bepalen van de afspraken met de leverancier.

Wanneer voor de inrichting van het afstandsonderwijs in opdracht gegevens worden verwerkt door een derde partij, is de onderwijsinstelling wettelijk verplicht een verwerkingsovereenkomst af te sluiten met deze verwerker.

Aanbeveling: Wees, ondanks de beperkte hoeveelheid aanbieders van online (video)belapplicaties en online proctoring software, kritisch of de afspraken die worden gemaakt in overeenstemming zijn met de AVG en geschikte waarborgen bieden voor de bescherming van persoonsgegevens van studenten.

Internationale doorgifte

De AP heeft waargenomen dat veel (video)belapplicaties en online proctoring software worden aangeboden door Amerikaanse leveranciers. Onderwijsinstellingen dienen er rekening mee te houden dat onder de AVG de doorgifte van persoonsgegevens vanuit Nederland naar landen buiten de Europese Unie moet voldoen aan de wettelijke bepalingen van de AVG. Dit houdt in dat er allereerst beoordeeld moet worden of de Europese Commissie een adequaatheidsbesluit heeft uitgegeven voor het derde land, een gebied of één of meerdere nader bepaalde sectoren in dat derde land. Indien dit niet het geval is, dan kunnen organisaties gebruik maken van één van de doorgifte instrumenten die wordt genoemd in de AVG, mits zij passende waarborgen bieden en betrokkenen over afdwingbare rechten en doeltreffende rechtsmiddelen beschikken. Indien dit niet mogelijk is, dan kunnen in uitzonderlijke gevallen persoonsgegevens doorgesloten worden op basis van één van de afwijkingen voor specifieke situaties die worden genoemd in de AVG, mits aan de voorwaarden wordt voldaan.⁶

In de recente uitspraak heeft het Hof van Justitie van de Europese Unie het EU-VS *privacy shield* ongeldig verklaard, omdat dit adequaatheidsbesluit onvoldoende bescherming van persoonsgegevens kan garanderen.⁷ Onderwijsinstellingen en andere organisaties kunnen daarom niet langer een beroep doen op dit adequaatheidsbesluit voor de doorgifte van persoonsgegevens naar de Verenigde Staten. Dit betekent dat verwerkers die door de onderwijsinstelling worden ingeschakeld voor bijvoorbeeld het leveren van online proctoring diensten geen persoonsgegevens kunnen doorgeven aan organisaties die zijn gevestigd in de Verenigde Staten zonder aanvullende maatregelen te treffen om de beginselen uit de AVG te waarborgen. Zie voor meer informatie over de gevolgen van deze uitspraak de [beantwoording van veelgestelde vragen door de European Data Protection board](#).

Het is aan de onderwijsinstelling als verwerkingsverantwoordelijke om door middel van bijvoorbeeld aanvullende maatregelen in modelcontracten voor een geldige grondslag voor de doorgifte van persoonsgegevens naar derde landen te zorgen. Lees meer over de regels voor internationale doorgifte op [onze website](#).

3.1.1 Online (video)bellen

Alle bevroegde onderwijsinstellingen geven aan het onderwijs onder de Covid-19 maatregelen (grooten)deels te faciliteren met applicaties voor online (video)bellen. Uit de opgeleverde informatie blijkt dat onderwijsinstellingen verschillende applicaties inzetten en op verschillende manieren omgaan met het

⁶ Zie ook <https://autoriteitpersoonsgegevens.nl/nl/onderwerpen/internationaal-gegevensverkeer/doorgifte-binnen-en-buiten-de-eu>.

⁷ Zie ook het persbericht op onze website '[Privacy shield voor doorgifte naar VS ongeldig verklaard](#)'.

bieden van keuzevrijheid aan faculteiten, opleidingen en docenten bij de keuze voor online (video)belapplicaties. Enkele onderwijsinstellingen verplichten hun medewerkers gebruik te maken van digitale applicaties die door de onderwijsinstelling zijn goedgekeurd. Voor deze applicaties zijn de risico's in kaart gebracht, passende waarborgen getroffen en is, indien nodig, een verwerkersovereenkomst afgesloten met de leverancier.

"De interne richtlijn is dat opleidingen gebruik maken van digitale leermiddelen die op organisatieniveau worden aangeboden. Hierbij zijn vooraf de beveiligings- en privacy-risico's in kaart gebracht en waar nodig en mogelijk geminimaliseerd. Bovendien is met de leveranciers een verwerkersovereenkomst afgesloten."

Enkele bevraagde organisaties hebben aangegeven dat de opleidingen of docenten intern verantwoordelijk worden geacht voor de keuze voor een bepaalde online (video)belapplicatie. Van de opleiding of docent wordt verwacht dat zij zelf vaststellen dan aan het vereiste niveau voor bescherming van persoonsgegevens wordt voldaan alvorens de applicatie in te zetten. Deze onderwijsinstellingen raden over het algemeen wel bepaalde digitale applicaties aan of verbieden het gebruik van enkele digitale applicaties en geven vrijwel allemaal aan dat gegevensbescherming een belangrijke rol speelt bij deze keuze. De AP raadt het af om de keuze voor bepaalde applicaties te beleggen bij docenten of studenten, omdat zij zich niet altijd bewust zijn van de mogelijke risico's van een bepaalde applicatie.

Als verwerkingsverantwoordelijke is het aan de onderwijsinstelling om te bepalen welke online (video)belapplicaties worden ingezet voor het inrichten van het afstandsonderwijs. In het kader van de verantwoordingsplicht moet de onderwijsinstelling kunnen aantonen hoe er bij de keuze voor een bepaalde applicatie rekening is gehouden met de bescherming van persoonsgegevens van studenten. Door verwerkersovereenkomsten af te sluiten met de leveranciers van de digitale applicaties en een instellingsbreed beleid op te stellen waarin wordt voorzien in passende waarborgen, blijft de onderwijsinstelling in controle over de verwerking van persoonsgegevens.

Aanbeveling: De AP raadt af om deze keuze voor het gebruik van een bepaalde online (video)belapplicaties neer te leggen bij individuele docenten of studenten. Zie voor hulp bij keuze van online (video)belapplicaties onze [keuzehulp privacy videobellen](#).

3.1.2 Online proctoring

De AP heeft de geselecteerde onderwijsinstellingen ook specifiek naar de inzet van online proctoring software gevraagd. Online proctoring wordt door ICT-coöperatie SURF beschreven als een vorm van plaats-onafhankelijke digitale toetsafname waarbij de onderwijsinstelling met behulp van een speciaal hiervoor ontwikkelde software online een toets of tentamen surveilleert om fraude te voorkomen.⁸ Dit gebeurt onder andere door videobeelden te bekijken via de webcam van de student en mee te kijken naar welke schermen de student heeft geopend op het beeldscherm. Andere controlesoftware opties die worden aangeboden zijn bijvoorbeeld het volgen van muisbewegingen en het monitoren van toetsaanslagen. Ook kunnen studenten gevraagd worden om met behulp van de webcam hun omgeving te laten zien.

De beschikbare online proctoring software leveranciers bieden verschillende mogelijkheden om de gegevens die worden verzameld te analyseren en beoordelen. Zo bestaat allereerst de mogelijkheid dat een

⁸ Zie voor meer informatie de [Whitepaper Online Proctoring van SURF](#).

surveillant van de onderwijsinstelling live meekijkt met een student die een toets of tentamen maakt (live proctoring). Daarnaast is het mogelijk om de video- en schermopnames achteraf te bekijken of om deze opnames door surveillanten die in dienst zijn van de software leveranciers te laten beoordelen (proctoring achteraf). Ten slotte bieden leveranciers de mogelijkheid om de videobeelden en andere gegevens automatisch te laten beoordelen met behulp van een algoritme dat signalen die op fraude zouden kunnen wijzen detecteert (geautomatiseerde reviewing).⁹

Van de ondervraagde onderwijsinstellingen geeft een deel aan (nog) geen gebruik te maken van online proctoring software. De onderwijsinstellingen die wel online proctoring inzetten zijn vooral de grotere onderwijsinstellingen, waaronder alle bevroegde universiteiten. Deze instellingen hebben voornamelijk gekozen voor de variant met geautomatiseerde reviewing, waarbij altijd met menselijke tussenkomst wordt bepaald of er sprake is van fraude. Geen van de onderzochte onderwijsinstellingen maakt gebruik van fraudedetectie zonder menselijke tussenkomst.

De door enkele onderwijsinstellingen genoemde redenen om niet aan online proctoring te beginnen zijn onder meer de beschikbaarheid van voldoende alternatieve toetsvormen die minder inbreuk maken, maar ook zorgen om de privacy van studenten en onduidelijkheid over de doelmatigheid van de software. De AP erkent dat dit terechte aandachtspunten zijn. De inbreuk op de bescherming van persoonsgegevens van studenten bij het gebruik van online proctoring is immers veel groter dan bij de afname van een tentamen op locatie. De inzet van online proctoring vereist daarom altijd een zorgvuldige afweging. Het is aan de onderwijsinstelling om te allen tijde na te gaan of het doel van online proctoring in verhouding staat tot de inbreuk op de privacy van studenten (proportionaliteit) en of het doel niet op een andere manier kan worden bereikt die minder ingrijpend is voor studenten (subsidiariteit).

De AP merkt op dat het niet voor alle onderwijsinstellingen duidelijk is of online proctoring software daadwerkelijk fraude detecteert. Zo zijn er onderwijsinstellingen die aangeven op dit moment niet te kunnen garanderen dat studenten de technologie omzeilen of juist onterecht als fraudeur zouden kunnen worden aangemerkt.

"De technologie achter online proctoring is nog volop in ontwikkeling en de fraudegevoeligheid is te groot. Daarnaast vindt er een aanzienlijke inbreuk plaats op de persoonlijke leefomgeving van de student."

Uit de ontvangen documentatie blijkt dat vrijwel alle bevroegde onderwijsinstellingen hebben nagedacht over alternatieve toetsvormen waarbij geen gebruik hoeft te worden gemaakt van online proctoring. Alternatieve toetsvormen die worden genoemd zijn onder andere open boektentamens, essay-opdrachten, mondelinge toetsen en toetsen op basis van vertrouwen. Daarnaast worden verschillende mitigerende maatregelen genoemd die het risico op fraude kunnen beperken bij toetsen die niet zonder meer kunnen worden vervangen door een van deze alternatieve toetsvormen. Genoemd worden onder meer het beperken van de tijd om de toets te maken en plagiaatcontrole of een vorm van live interventie waarbij studenten tijdens of na afloop van een toets door de examinerator worden bevroegd op basis van een steekproef om de beantwoording te controleren. Een deel van de bevroegde onderwijsinstellingen geeft aan dat deze beschikbare alternatieven voldoende oplossingen bieden om toetsen en tentamens op afstand te faciliteren zonder online proctoring in te zetten.

---

⁹ Voor een uitgebreid overzicht van de mogelijke vormen van online proctoring, zie p. 10 en verder van de [Whitepaper Online Proctoring van SURF](#).

“De noodzaak om proctoring - waarbij evident zorgen omtrent privacy een expliciete rol spelen - in te zetten om de continuïteit van het onderwijs te waarborgen, was door het bestaan van deze alternatieven niet aanwezig.”

De ondervraagde onderwijsinstellingen die wel online proctoring inzetten of dit op korte termijn van plan zijn, geven aan dat het niet mogelijk is om in alle gevallen de toets of het tentamen om te zetten in een alternatieve toetsvorm. Dit heeft te maken met onder meer:

- de hoeveelheid studenten. Andere toetsvormen of wijzen van surveilleren kosten volgens de onderwijsinstelling onevenredig veel capaciteit en inspanning.
- de leerdoelen van het vak. In sommige gevallen geven alternatieve toetsvormen onvoldoende inzicht in de voor een vak vereiste kennis en vaardigheden van de student. Als voorbeeld voor moeilijk te vervangen toetsen worden toetsen waar kennisreproductie centraal staat genoemd.
- de rol van het vak in de opleiding. Bepaalde vakken die volgens de onderwijsinstelling een cruciale rol spelen in de opleiding kunnen niet worden vervangen of uitgesteld.

Wel geven alle onderwijsinstellingen die online proctoring inzetten aan dit te zien als ultimum remedium; er wordt altijd eerst overwogen of er andere toetsvormen mogelijk zijn.

“Zijn er echt geen alternatieve toetsvormen mogelijk, of vraagt een student er specifiek om vanwege persoonlijke redenen/omstandigheden, zoals studievertraging of functiebeperking, dan kan – als de examencommissie hiervoor toestemming geeft – gebruik worden gemaakt van online proctoring [...]”

In het kader van de verantwoordingsplicht in de AVG moeten onderwijsinstellingen vastleggen en motiveren in welke gevallen online proctoring wordt ingezet. Deze afweging zal periodiek moeten worden geëvalueerd en met name wanneer de Covid-19 maatregelen worden versoepeld.

De onderwijsinstelling dient in het kader van haar verantwoordingsplicht goed te kunnen motiveren waarom de inzet van online proctoring noodzakelijk is om fraude te voorkomen. Deze afweging kan, afhankelijk van de aard en specifieke kenmerken van een toets of tentamen, verschillen per situatie. De inzet van online proctoring moet worden beschouwd als een laatste redmiddel. Zie voor enkele *best practices* om deze afweging uit te werken paragraaf 3.2 van dit rapport.

Aanbeveling: Onderzoek altijd eerst of er alternatieve toetsvormen mogelijk zijn die minder inbreuk maken op het gegevensbeschermingsrecht van studenten. Motiveer en leg de keuze voor de inzet van online proctoring voor bepaalde toetsen en tentamens vast. Zorg bij geautomatiseerde review van toetsen en tentamens ervoor dat er altijd een daadwerkelijke menselijke beoordeling plaatsvindt.

Een aantal bevraagde universiteiten heeft ervoor gekozen de inrichting van online proctoring in afstemming met de examencommissies nader te reguleren in richtlijnen. Ook andere onderwijsinstellingen die online proctoring inzetten geven aan nadere criteria vastgelegd te hebben om te bepalen in welke gevallen er online proctoring wordt ingezet. Hoewel de nadere invulling van deze richtlijnen en criteria verschilt per instelling, wordt hierin aandacht besteed voor de bescherming van persoonsgegevens. Zo is in de regelingen onder meer vastgelegd voor welke doelen online proctoring wordt ingezet, welke vormen van online proctoring de universiteit inzet en welke partijen moeten worden

betrokken in het geval er fraude wordt geconstateerd.¹⁰ Met deze algemene criteria zal de afweging om proctoring in te zetten voor specifieke toetsen of tentamens nader worden bepaald en gedocumenteerd. De AP vindt dit een goede manier om te waarborgen dat de inzet van online proctoring als 'laatste redmiddel' wordt gezien. Bovendien kan een onderwijsinstelling hiermee inzichtelijk maken en daarmee verantwoording afleggen in welke gevallen online proctoring wordt ingezet.¹¹ Zie voor enkele *best practice* suggesties voor deze richtlijnen en criteria paragraaf 3.2.2 van dit rapport.

3.1.3 Betrokken partijen

De AP heeft de geselecteerde onderwijsinstellingen gevraagd naar de betrokkenheid van de Functionaris voor Gegevensbescherming (FG) en andere partijen bij de keuze voor de inzet van online (video)belapplicaties en online proctoring software. De meeste onderwijsinstellingen geven aan dat de FG een actieve rol heeft gespeeld bij de voorbereiding en/of het inrichten van het onderwijs op afstand. Zo geven veel onderwijsinstelling aan dat de FG in de voorbereidende fase advies heeft uitgebracht, betrokken is geweest bij de uitvoering van de DPIA en de vorming van het privacybeleid en gerelateerde richtlijnen en kaders.

"De FG wordt betrokken bij alle thema's die raken aan de bescherming van persoonsgegevens in de meest brede zin, zowel adviserend, controlerend, als initiërend."

Op basis van de beantwoording van de vragen en ontvangen stukken heeft de AP geen duidelijk beeld kunnen vormen over de precieze rol van de FG en op welk moment deze is betrokken. Zo geeft een van de bevraagde onderwijsinstellingen alleen aan dát de FG is geïnformeerd over de maatregelen en genomen besluiten. De AP benadrukt dat het van belang is dat de FG tijdig wordt betrokken bij alle aangelegenheden die verband houden met de bescherming van persoonsgegevens en daarbij ook gevraagd wordt advies te geven. Zo gaf een van de bevraagde onderwijsinstellingen aan de FG reeds bij de beleidsvormende fase over online proctoring actief te hebben betrokken.

Ook in de operationele fase na de besluitvorming over de inzet van online (video)belapplicaties en online proctoring software is het van belang dat de FG zijn toezichhoudende rol kan vervullen. Een van de bevraagde onderwijsinstellingen gaf aan dat de FG steekproefsgewijs directies binnen de onderwijsinstelling bevroegde over de noodzakelijkheid van de inzet van online proctoring of (video)belapplicaties voor het afnemen een specifieke toets. Deze FG toetst de onderbouwing van de directie waarom voor deze toets minder inbreukmakende alternatieven ontbreken. Daarnaast geven enkele onderwijsinstellingen aan dat de FG wordt geconsulteerd bij specifieke vragen en klachten van betrokkenen.

Aanbeveling: De besluitvorming over het inzetten van (video)belapplicaties en online proctoring software en het nemen van passende waarborgen vraagt om tijdige en actieve betrokkenheid van de FG. Het (achteraf) informeren van de FG over gemaakte keuzes bij de inrichting van het afstandsonderwijs is niet voldoende.

Ook heeft de AP onderwijsinstellingen gevraagd welke partijen er naast de FG betrokken zijn (geweest) bij het opstellen van kaders of richtlijnen over online (video)bellen en online proctoring. Een deel van de

¹⁰ Het is op basis van de ontvangen informatie voor de AP niet duidelijk of de bevraagde onderwijsinstellingen de Onderwijs- en Examenregeling hebben aangepast.

¹¹ Uit de onderwijswetgeving blijkt niet onmiddellijk duidelijk dat een onderwijsinstelling online proctoring kan inzetten en dat voor dit doel persoonsgegevens worden verwerkt. Het opstellen van richtlijnen binnen een onderwijsinstelling kan meer transparantie geven over de inzet van online proctoring en daarmee bijdragen aan de voorzienbaarheid van een verwerking.

bevraagde onderwijsinstellingen noemt naast de door alle respondenten genoemde privacy en security officers onder meer de medezeggenschapsraad, studentenraad, opleidingscommissies, het College van Bestuur en de examencommissies. De partijen met een advies- of instemmingsrecht met betrekking tot besluiten van het College van Bestuur lijken hiertoe door de bevraagde onderwijsinstellingen in de gelegenheid te zijn gebracht.

Enkele onderwijsinstellingen geven aan dat zij betrokkenen die geen lid zijn van een adviesorgaan de kans hebben gegeven om deel te nemen aan werkgroepen, panels of andere sessies waarin aangemoedigd wordt om mee te denken over de inrichting van het afstandsonderwijs.

“Docenten en studenten hebben kunnen deelnemen aan klankbordsessies, testpanels, ethisch beraad en een evaluatiegroep.”

Voor enkele van de bevraagde onderwijsinstellingen lijken hier nog stappen te zetten. De AP moedigt onderwijsinstellingen, mede in het kader van de eerder genoemde verplichting om betrokkenen om hun mening te vragen bij het uitvoeren van een DPIA, aan om (tijdig) het gesprek met studenten aan te gaan en hen ook tijdens de evaluatie van het afstandsonderwijs actief te betrekken. Zie ook paragraaf 3.1.

Aanbeveling: Houd niet alleen rekening met het instemmings- en adviesrecht, maar betrek ook studenten en andere betrokkenen actief bij de inrichting en evaluatie van het afstandsonderwijs.

3.2 Kaders en richtlijnen van onderwijsinstellingen

Voordat onderwijsinstellingen een digitale applicatie inzetten, is het van belang dat zij voldoende maatregelen nemen om de in kaart gebrachte risico's voor de rechten en vrijheden van betrokkenen te beperken. Een belangrijke organisatorische maatregel is het ontwikkelen en communiceren van eenduidig en helder beleid bij de inzet van applicaties en het instrueren van het onderwijspersoneel en studenten dat met de applicaties aan de slag zal gaan. De AP heeft namelijk signalen ontvangen dat binnen een onderwijsinstelling faculteiten en soms individuele docenten hier zeer verschillend mee omgaan. De AP heeft in het kader van dit onderzoek onderwijsinstellingen verzocht aan te geven welke interne kaders, regels en richtlijnen zijn ontwikkeld om zo zorgvuldig mogelijk met persoonsgegevens om te gaan. In deze paragraaf licht de AP een aantal aandachtspunten en *best practices* toe.

3.2.1 Veilig omgaan met beeldmateriaal

De mate waarin de bevraagde onderwijsinstellingen het onderwijspersoneel informeren over de zorgvuldige omgang met beeldmateriaal van studenten uit digitale lessen en online geproctorde toetsen en de richtlijnen die hierover zijn opgesteld lijken erg te verschillen. Zo verwijzen enkele onderwijsinstellingen in het antwoord op de vraag of er kaders of richtlijnen zijn opgesteld over de bescherming van persoonsgegevens alleen naar algemene functionele uitleg en instructies voor het gebruik van (video)belapplicaties en online proctoring software. Ook ontving de AP van verschillende onderwijsinstellingen regels omtrent de opnames en het bewaren van beeldmateriaal. Deze regels variëren van het waarschuwen voor het onnodig in beeld brengen van studenten tot het verbieden van in beeld brengen van studenten. En van het beperken van de bewaartermijn van een lesopname tot het expliciet verbieden van het opnemen en bewaren van een digitale les.

Digitale lessen

De AP benadrukt dat het aan de onderwijsinstellingen als verwerkingsverantwoordelijke is om te bepalen welke beeldopnames noodzakelijk zijn en of deze bewaard zouden moeten worden. Wanneer er les wordt

gegeven door middel van een online (video)belapplicatie en studenten hierbij hun camera aan hebben, mogen de videobeelden van deze studenten bijvoorbeeld niet zomaar worden bewaard. Dit betekent echter niet dat er door de onderwijsinstelling helemaal geen beeldmateriaal van een les/college mag worden bewaard en gedeeld. Het doel waarvoor de beeldopnames worden gemaakt zal leidend zijn voor de vraag of het bewaren van beeldmateriaal toegestaan is. De onderwijsinstelling kan bijvoorbeeld een opname van een digitale les beschikbaar stellen om deze terug te kunnen kijken zonder hierin de interactie met studenten op te nemen. Op deze manier worden er in beperkte mate persoonsgegevens van de deelnemende studenten gedeeld.

“Licht studenten van tevoren in als live sessies worden opgenomen en neem sessies alleen op als dat van toegevoegde waarde is voor uw onderwijs. Studenten kunnen besluiten om hun webcam uit te schakelen als ze geen deel willen uitmaken van de opname. Dit mag geen gevolgen hebben voor hun aanwezigheid.”

Een belangrijke manier waarop onderwijsinstellingen de inbreuk op de bescherming van de persoonlijke levenssfeer kunnen beperken is door de standaardinstellingen van de (video)belapplicatie zo in te stellen dat deze zo min mogelijk persoonsgegevens verwerkt. Enkele van de ondervraagde onderwijsinstellingen geven aan de camera en microfoon van deelnemende studenten standaard uit te schakelen tijdens online lessen om te voorkomen dat er onnodige spraak- en beeldopnames van studenten worden gemaakt. Om een les interactief te houden, kunnen studenten bijvoorbeeld vragen stellen via een chat-functie. Dit is een goed voorbeeld van gegevensbescherming door standaardinstellingen (privacy by default). Ook het opstellen van beleid (geen opnames van studenten, tenzij) kan hiertoe bijdragen.

“Bij de inrichting [...] zijn de instellingen waar mogelijk preventief ingeregeld om een zo optimaal mogelijke bescherming van persoonsgegevens te garanderen. Deze instellingen zijn door individuele gebruikers niet te wijzigen ten nadele van hun privacy of de privacy van andere deelnemers.”

Een van de bevroegde onderwijsinstellingen adviseert docenten om digitale lessen asynchroon op te zetten. Dat wil zeggen dat de studenten niet live meekijken naar de opname van de digitale les, maar de video achteraf kunnen bekijken. Onderwijsinstellingen kunnen deze vorm van online lesgeven overwegen wanneer interactie niet noodzakelijk is en/of ook achteraf plaats kan vinden.

Indien de onderwijsinstelling zich op het standpunt beroept dat het maken en bewaren van beeldopnames van studenten wel noodzakelijk is voor het terugkijken van een college of voor ander doeleinden, is het aan de onderwijsinstelling om aan de betrokkene uit te leggen waarom het bewaren noodzakelijk is voor dit doeleinde. Het is daarbij aan te raden dat docenten van tevoren aangeven wanneer de opname start.

Maak geen spraak- en beeldopnames van studenten wanneer dit niet noodzakelijk is voor het geven van digitale lessen. Indien het wel noodzakelijk is om beeldmateriaal op te slaan, zorg er dan voor dat de reden daarvoor wordt vastgelegd en wordt medegedeeld aan betrokkenen. Stel de standaardinstellingen van de (video)belapplicatie zo in dat zo min mogelijk persoonsgegevens worden verwerkt.

Aanbeveling: Houd rekening met alternatieve mogelijkheden van interactie via bijvoorbeeld de chatfunctie van een (video)belapplicatie of de digitale leeromgeving van de onderwijsinstellingen. Door duidelijke richtlijnen op te stellen, kan worden voorkomen dat er binnen de onderwijsinstelling op verschillende manieren met beeldmateriaal wordt omgegaan.

Toetsen op afstand

Hoewel het bij het opnemen van digitale (theoretische) lessen in het mbo, hbo en wo in veel situaties niet nodig zal zijn om studenten in beeld te brengen, kan deze afweging anders zijn wanneer beeldopnames worden ingezet voor het afnemen van praktijkopdrachten, mondelinge toetsen of in het kader van online surveillance. Redenen die door onderwijsinstellingen genoemd worden om beelden te bewaren zijn bijvoorbeeld de beoordeling en in het geval van online proctoring de analyse van de beelden en lopende onderzoeken naar fraude.

De AP merkt op dat onderwijsinstellingen verschillende bewaartermijnen hanteren voor het bewaren van beeldmateriaal voor de hierboven genoemde doeleinden. Enkele bevraagde onderwijsinstellingen lijken uit te gaan van de bewaartermijnen die worden geboden door de leverancier van de digitale applicatie die wordt ingezet. Met name in het kader van online proctoring lijkt dit het geval te zijn. De AP wijst er op dat beeldmateriaal enkel zo lang mag worden bewaard als noodzakelijk is voor het doeleinde waarvoor de persoonsgegevens worden verwerkt. Indien online proctoring bijvoorbeeld alleen wordt ingezet voor het doel om fraude te voorkomen en de identiteit van de student te controleren, terwijl niet is gebleken dat de student tijdens het tentamen heeft gefraudeerd, dan dienen de beelden na de identiteitscontrole te worden verwijderd. Daarnaast zal het bewaren van een opname van een digitaal mondeling tentamen waarschijnlijk niet noodzakelijk zijn wanneer het 'normaal' (in een offline setting) ook niet noodzakelijk is om een mondeling tentamen op te nemen. De opslagtermijnen die de leverancier biedt mogen niet leidend zijn voor het bepalen van de bewaartermijnen.

Indien een docent of examiner op basis van de instructies en richtlijnen van de onderwijsinstelling tot de conclusie komt dat het bewaren van een opname noodzakelijk is, is het van belang dat de video-opname in een beveiligde omgeving wordt opgeslagen. Alleen daartoe geautoriseerd personeel van de onderwijsinstelling mag toegang hebben tot de opnames.

"Door middel van autorisatieprofielen is ingeregeld dat slechts een beperkte groep (surveillanten en toetsdeskundigen) de opnames kan inzien. Bovendien dienen surveillanten hun beoordelingswerkzaamheden uit te voeren op een door [Onderwijsinstelling X] beveiligde computer (op de campus) in verband met technische veiligheid."

Een van de bevraagde onderwijsinstellingen geeft in een handreiking docenten de instructie om indien zij geen gebruik willen maken van de opname functie van de (video)belapplicatie een mondelinge toets op te nemen met de audio-functie van de eigen mobiele telefoon. De onderwijsinstelling heeft op deze manier geen controle over de beveiliging en het verwijderen van deze spraakopname en de AP raadt deze praktijk dan ook af.

Uit de ontvangen documentatie is gebleken dat de personen die binnen de onderwijsinstellingen zijn belast met het tijdig wissen van opgeslagen beelden, varieert. Soms is dat de docent zelf, terwijl in andere gevallen een centrale dienst daarvoor verantwoordelijk is of worden de beelden automatisch verwijderd. Het is aan te bevelen om te kiezen voor een methode waarbij redelijke zekerheid is dat de beelden niet per ongeluk langer worden bewaard dan de bedoeling is. Automatisering kan hierbij een goede ondersteuning zijn (bijvoorbeeld automatische wissing, herinneringen, etc.).

Indien beeldopnames van studenten (in het kader van bijvoorbeeld een digitale toets) tijdelijk worden opgeslagen, is het aan de onderwijsinstelling om ervoor te zorgen dat de beelden veilig bewaard worden.

Aanbeveling: Instrueer docenten en examinatoren om de beelden alleen in een beveiligde omgeving op te slaan en zorg dat de opnames niet langer worden bewaard dan noodzakelijk is. Onderzoek of automatisering hierbij een ondersteunende rol kan spelen.

3.2.2 Afwegingskader alternatieve toetsing

Zoals eerder in het rapport is vermeld, geven alle bevraagde onderwijsinstellingen die online proctoring inzetten aan dat zij hier alleen toe over gaan wanneer er geen alternatieve toetsing mogelijk is. Het is voor de AP op basis van de ontvangen informatie niet voor elke onderwijsinstelling duidelijk hoe zij tot deze conclusie komen en wie uiteindelijk de beslissing maakt om online proctoring voor een specifieke toets in te zetten.

Enkele bevraagde onderwijsinstellingen geven aan docenten te stimuleren om zelf na te denken over alternatieve toetsvormen en maatregelen om fraude te beperken. Deze onderwijsinstellingen hebben (nog) geen instellingsbrede richtlijnen die antwoord geven op de vraag in welke omstandigheden een bepaalde toetsvorm kan worden ingezet. Het lijkt erop dat de eindbeslissing bij deze onderwijsinstellingen bij de docent ligt. Andere onderwijsinstellingen geven aan dat de afweging of online proctoring in een specifieke situatie wordt ingezet, wordt gemaakt of dient te worden goedgekeurd door andere personen en organen, zoals de onderwijsdirecteur en/of de examencommissie.

In het kader van de verantwoordingsplicht is het van belang dat de onderwijsinstelling de afweging voor de inzet van online proctoring kenbaar kan maken. Een belangrijke vraag die in dit kader moet worden beantwoord, is of de kans of er een betrouwbaar oordeel kan worden gegeven over de kennis en/of vaardigheden van studenten met behulp van andere, minder inbreukmakende maatregelen dan online proctoring of alternatieve toetsvormen.

"Op basis van de beoordeling van passende alternatieven, groepsgrootte, aard van de toetsvorm, zorgvuldige en tijdige communicatie naar studenten en uitvoerbaarheid (ondersteuning) wordt de afweging gemaakt. De afweging wordt vastgelegd, zodat voor iedere toets aantoonbaar is welke afwegingen een rol hebben gespeeld bij de inzet van online proctoring."

Enkele vragen die door verschillende bevraagde onderwijsinstelling worden genoemd om te bepalen welke oplossing of alternatieve toetsvorm geschikt is voor het afnemen van een toets of tentamen op afstand zijn:

- Kan de toets in de huidige vorm zonder toezicht worden afgenomen?
- Kan de groep studenten de toets in kleine groepen op verschillende tijdstippen afleggen?
- Kunnen de competenties die met deze toets worden beoordeeld ook worden beoordeeld met andere toetsvormen zoals een (groeps) opdracht of een mondelinge vorm?
- Kan de toets worden uitgesteld naar een later moment?

Heldere richtlijnen waarin deze en andere relevante vragen worden uitgewerkt, kunnen voorkomen dat docenten en examinatoren verschillende afweging maken en tot verschillende conclusies komen over de mogelijke inzet van fraudebeperkende maatregelen. De AP beveelt onderwijsinstellingen daarom aan om dit afwegingskader duidelijk op papier te zetten. Op deze manier kan de onderwijsinstelling voldoen aan het aantoonbaarheidsvereiste in de AVG.

Om docenten, examinatoren, examencommissies en andere betrokken medewerkers te ondersteunen bij het onderzoeken van alternatieve vormen van toetsing, hebben enkele onderwijsinstellingen een schematische weergave gemaakt waarin de randvoorwaarden voor verschillende toetsvormen worden uitgewerkt. Met behulp van bijvoorbeeld een beslisboom kunnen onder meer bovengenoemde vragen worden doorgelopen. De beantwoording van deze vragen leidt tot een toetsadvies.

Aanbeveling: Zorg voor duidelijke instellingsbrede richtlijnen die docenten en examinatoren instrueren en ondersteunen om voor het afnemen van een toets of tentamen op afstand altijd eerst de opties te overwegen die de minste inbreuk maken op de bescherming van persoonsgegevens van studenten. Documenteer de afweging die wordt gemaakt indien de onderwijsinstelling besluit dat voor een bepaalde toets of tentamen online proctoring wordt ingezet.

3.2.3 Identificatie op afstand

Een werkwijze die erg verschilt onder de bevraagde onderwijsinstellingen die met behulp van videoapplicaties of online proctoring toetsen op afstand afnemen, is het identificeren van studenten. Dit gebeurt in de praktijk vaak door de student identificerende gegevens te laten tonen.¹² De AP heeft kennis genomen van diverse instructies. Zo worden sommige studenten gevraagd om voorafgaand aan de toets naam en studentnummer te noemen, terwijl andere studenten worden gevraagd om een studentkaart (ook wel college- of campuskaart) of identiteitsbewijs in beeld te brengen.

Bevraagde onderwijsinstellingen geven aan dat het identificeren van studenten noodzakelijk is om fraude te voorkomen. Bij een toets of tentamen op locatie gebeurt dit door het tonen van een studentkaart of identiteitsbewijs aan de surveillant. Er wordt tijdens deze controle geen opname of kopie gemaakt van het de kaart die ter identificatie wordt getoond. Tijdens een toets of tentamen op afstand met videosurveillance is het niet mogelijk om een studentkaart of identiteitskaart te tonen zonder dat hier een kopie (video-opname) van wordt gemaakt. Daarom is het van belang dat onderwijsinstellingen zich afvragen op welke manier de inbreuk op de bescherming van persoonsgegevens van een student zoveel mogelijk kan worden beperkt.

Op een studentenkaart staan minder (gevoelige) gegevens dan op een door de overheid uitgegeven identiteitsbewijs. De AP heeft waargenomen dat een deel van de bevraagde onderwijsinstellingen studenten daarom opdraagt om bij voorkeur deze kaart ter identificatie te tonen.

“Vanuit privacyoverwegingen is er een sterke voorkeur voor je campuskaart.”

Deze onderwijsinstellingen geven aan dat wanneer het niet mogelijk is om een studentkaart te tonen, bijvoorbeeld omdat de student deze kwijt is en nog geen nieuwe heeft ontvangen, de student zich kan identificeren met een identiteitsbewijs. De AP benadrukt dat wanneer er geen andere mogelijkheid is om een student te identificeren, een onderwijsinstelling alleen kan vragen om een deels afgeschermd identiteitsbewijs te tonen. Het maken van een kopie (video-opname) van een volledig identiteitsbewijs is immers alleen toegestaan wanneer een verwerkingsverantwoordelijke deze kopie verwerkt voor wettelijk vastgestelde doeleinden. Het is dan ook van belang dat de onderwijsinstelling studenten erop wijst dat zij

¹² Er zijn alternatieven denkbaar zoals unieke inloggegevens voor studenten met twee-factorauthenticatie (b.v. een SMS-code), maar van belang is dat de wijze van identificatie te allen tijde passend is bij het doel waarvoor dit plaatsvindt. Het doel van het onderzoek is niet geweest om te bepalen welke wijzen wel of niet 'voldoen aan de AVG'. Dat is steeds aan de onderwijsinstelling zelf om te bepalen.

alle niet noodzakelijke gegevens bij het tonen van het identiteitsbewijs afschermen. Dit betekent dat in ieder geval het BSN moet worden afgeschermd.

“Als je geen campuskaart hebt, mag je een officieel legitimatiebewijs gebruiken. Bedek dan in ieder geval je burgerservicenummer.”

Niet alle bevroegde onderwijsinstellingen geven duidelijke instructies op welke manier een student zich dient te laten identificeren, welke gegevens hiervoor noodzakelijk zijn en welke gegevens bij het tonen van een identiteitskaart dienen te worden afgeschermd. Duidelijke richtlijnen voor studenten en het onderwijspersoneel kunnen voorkomen dat er onrechtmatig gevoelige gegevens worden verwerkt.

Ook wanneer de onderwijsinstelling kenbaar kan maken waarom het tonen van afgeschermd identiteitsbewijs noodzakelijk is en voor de identificatie van studenten niet meer persoonsgegevens worden verwerkt dan nodig geldt de opnames goed dienen te worden beveiligd en tijdig worden verwijderd. Zie voor meer informatie over de regels omtrent de kopie/opname van het identiteitsbewijs de [informatie op onze website](#).

Aanbeveling: Maak duidelijke afspraken met examinatoren en surveillanten over de identificatie van studenten tijdens digitale toetsen. Vertaal deze afspraken naar duidelijke instructies voor studenten. Het is niet toegestaan om de student een volledig (niet-afgeschermd) identiteitsbewijs te laten tonen.

3.3 Informeren van betrokkenen

De AVG bepaalt dat betrokkenen recht hebben op duidelijke informatie over de verwerking van hun persoonsgegevens. De AP heeft de onderwijsinstellingen in het onderzoek gevraagd naar de manier waarop betrokken worden geïnformeerd. In deze paragraaf deelt de AP bevindingen over de invulling van de informatieplicht van de bevroegde onderwijsinstellingen.

3.3.1 Transparantie

Voorafgaand aan de verwerking van persoonsgegevens moet aan de betrokkenen duidelijk worden gemaakt op welke wijze diens persoonsgegevens worden verwerkt. De onderwijsinstelling moet in het kader van deze informatieplicht onder meer informatie geven over welke persoonsgegevens worden verwerkt, voor welk specifiek doel deze gegevens worden verwerkt, onder welke grondslag dit gebeurt en of de persoonsgegevens worden gedeeld met derde partijen. Dit geldt zowel voor online (video)bellen als voor online proctoring en de verschillende doelen waarin deze worden ingezet.

Naast de inhoud van de informatie dient er ook aandacht te zijn voor de vorm waarin de informatie wordt verstrekt. Zeker van (minderjarige) studenten mag niet worden verwacht dat zij ingewikkeld juridisch jargon begrijpen of lange privacystatements lezen. Onderwijsinstellingen dienen de informatie daarom op een toegankelijke manier te verstrekken.

De AP constateert dat de meeste bevroegde onderwijsinstellingen informatie over de verwerking van persoonsgegevens ten behoeve van het afstandsonderwijs op meerdere, toegankelijke manieren verstrekken. Voorbeelden van manieren waarop studenten worden geïnformeerd zijn nieuwsberichten, overzichten met veel gestelde vragen, mailings, en mondelinge toelichtingen door docenten voorafgaand aan digitale lessen of toetsen.

"Studenten ontvangen een paar dagen voor het proctored tentamen de handleiding en het privacy statement om hen te informeren over de privacyaspecten"

Om de informatie op een overzichtelijke en aansprekende manier met studenten te delen, hebben enkele bevraagde onderwijsinstellingen op creatieve manieren een privacyverklaring of andere vorm van informatievoorziening ingericht. Zo zijn er verschillende onderwijsinstellingen die aparte websites hebben gemaakt waar studenten en docenten worden geïnformeerd over de verwerking van hun persoonsgegevens en daarnaast praktische instructies en handreikingen vinden voor zorgvuldig gebruik van digitale applicaties. Een van de bevraagde onderwijsinstellingen heeft de informatie voor studenten verwerkt in een overzichtelijke infographic, waarin aan de hand van icoontjes in één oogopslag is te zien welke persoonsgegevens worden verwerkt.

"Naast praktische tips over veilig werken en privacy vindt de student hier (specifieke webpagina over thuisonderwijs) ook de gedragscode remote teaching."

Sommige onderwijsinstellingen geven instructies aan docenten om studenten voorafgaand aan een digitale les of toets actief in te lichten over de manier waarop met de persoonsgegevens wordt omgegaan. Denk hierbij aan het vooraf aankondigen dat beelden worden opgenomen en hoe lang deze beelden worden bewaard. Zo heeft een van de bevraagde onderwijsinstellingen een template ontworpen voor de eerste *slide* van een diaprojectie die de docent kan gebruiken om studenten te informeren.

De AP merkt op dat hoewel er op de meeste onderwijsinstellingen aandacht wordt besteed aan de informatievoorziening aan studenten, er voor enkele onderwijsinstellingen nog stappen te zetten zijn. Niet alle onderwijsinstellingen die gebruik maken van online proctoring op basis van geautomatiseerde reviewing, lijken informatie te verstrekken over de manier waarop de detectie van fraude plaatsvindt. Bij deze vorm van proctoring vindt vaak een vorm van profilering in de zin van de AVG plaats, waarbij het gedrag van de student op geautomatiseerde wijze in kaart wordt gebracht om te bepalen of deze afwijkend c.q. mogelijk fraudeleus gedrag vertoont waarover de onderwijsinstelling een oordeel velt. De onderwijsinstelling moet het feit dat de verwerking zowel (a) profilering als (b) besluitvorming op basis van het profiel tot doel heeft (ook als er sprake is van menselijke tussenkomst) duidelijk kenbaar maken aan de betrokkene.¹³ Daarbij is het goede praktijk om ook informatie mede te delen over onder meer de onderliggende logica die daaraan ten grondslag ligt.¹⁴ Daarvoor is het niet noodzakelijk om alle informatie te verstrekken over de werking van het algoritme, temeer omdat daarmee de effectiviteit van de software mogelijk wordt ondermijnd, maar de informatie dient wel duidelijk te maken hoe het besluit tot stand komt.¹⁵ Enige uitleg op hoofdlijnen op welk gedrag de software let, is daarom aan te bevelen. Een aantal onderwijsinstellingen heeft dit ook gedaan.

Opvallend is dat sommige bevraagde onderwijsinstellingen wel veel informatie verstrekken over de verwerking van gegevens met online proctoring, maar niet altijd ook over online (video)bellen. Zo hebben sommige universiteiten een uitgebreid privacystatement over online proctoring, maar lijkt deze te ontbreken voor het online (video)bellen. Van belang is dat ook ten aanzien van het online (video)bellen

---

¹³ [Richtsnoeren inzake geautomatiseerde individuele besluitvorming en profilering voor de toepassing van Verordening \(EU\) 2016/679](#), p. 19.

¹⁴ Ibid, p. 30: "Valt de geautomatiseerde besluitvorming en profilering niet onder de definitie van artikel 22, lid 1, dan is het desalniettemin een goede praktijk om de bovengenoemde informatie te verstrekken. In alle gevallen moet de verwerkingsverantwoordelijke de betrokkene voldoende informatie ter beschikking stellen opdat de verwerking eerlijk is,³⁹ en aan alle andere informatievereisten van de artikelen 13 en 14 voldoet."

¹⁵ Ibid, p. 30.

transparantie wordt geboden aan betrokkenen over de verwerking van hun persoonsgegevens, zeker als de beelden worden opgenomen.

Enkele bevraagde onderwijsinstellingen geven zelf aan dat zij merken dat er behoefte is aan meer informatievoorziening en dat zij hier mee aan de slag zullen gaan.

Aanbeveling: Informeer studenten actief over de verwerking van persoonsgegevens voorafgaand aan een digitale les of toets. Bied de informatie op een toegankelijke en begrijpelijke manier aan die aansluit op de doelgroep. Denk aan het opstellen van Q&A's, infographics, etc.

3.3.2 Minimaliseren van de inbreuk

Hoewel onderwijsinstellingen veel kunnen en moeten ondernemen om de bescherming van de persoonsgegevens te waarborgen, ligt niet elk aspect van de verwerking binnen de invloedssfeer van de onderwijsinstelling. Studenten en docenten hebben in zekere mate zelf invloed op de gegevens die zij delen tijdens een digitale les of toets, al zijn ze zich daar wellicht niet onmiddellijk van bewust. Aan de onderwijsinstellingen is daarom door de AP gevraagd in hoeverre studenten en docenten door de onderwijsinstelling worden geadviseerd om de inbreuk op het recht op bescherming van persoonsgegevens zo beperkt mogelijk te houden.

Uit de aangeleverde stukken blijkt dat veel onderwijsinstellingen aandacht vragen voor dit aspect onder studenten, met name daar waar er opnames worden gemaakt (bijvoorbeeld bij het opnemen van digitale lessen of bij geproctorde tentamens). Studenten worden gevraagd om waar mogelijk en toegestaan de camera en microfoon uit te zetten als men niet opgenomen wil worden. Indien ze toch in beeld zijn, adviseren onderwijsinstellingen onder meer om:

- gevoelige zaken die te maken hebben met religie, politieke voorkeur, seksualiteit, gezondheid, etc. alsmede persoonlijk identificerende informatie die kan worden misbruikt (b.v. financiële documenten) uit beeld te houden;
- huisgenoten te verzoeken niet binnen te komen;
- zich gepast/discreet te kleden;
- in het kader van online proctoring programma's af te sluiten die niet noodzakelijk zijn voor het uitvoeren van het tentamen en er rekening mee te houden dat wanneer er een document moet worden geüpload andere bestanden die in dezelfde map staan zichtbaar zullen zijn.

"Wanneer een privé ruimte van een gebruiker wordt gefilmd adviseert [onderwijsinstelling] om persoonlijke voorwerpen uit de kamer te verwijderen of hier met de filmrichting rekening mee te houden."

Ook wanneer de beelden van een student niet worden opgenomen en opgeslagen, is het van belang om studenten op deze maatregelen te wijzen. Er vindt in dat geval nog steeds een verwerking van persoonsgegevens plaats. Naast instructies om de inbreuk op de eigen privacy te beperken, instrueren veel bevraagde onderwijsinstellingen studenten daarnaast om geen opnames te maken van online lessen.

De wijze waarop aandacht wordt gevraagd voor deze aspecten verschilt. In sommige gevallen worden docenten geïnstrueerd door de onderwijsinstelling om vooraf de studenten hierover te informeren. Bij online proctoring worden deze aandachtspunten vaak meegenomen in algemene instructies die aan studenten worden toegestuurd ter voorbereiding voorafgaand aan het tentamen. Ook via Q&A's en andere (digitale) berichten wordt hier aandacht voor gevraagd.

Hoewel de AP merkt dat de focus ligt op het instrueren van studenten, zijn er ook enkele bevraagde onderwijsinstellingen die zich in richtlijnen en instructies richten tot docenten. Ook docenten zullen gebaat zijn bij het geven van digitale lessen in een neutrale omgeving. Een van de bevraagde instellingen heeft daarom speciale coaches aangewezen die docenten actief adviseren over mogelijkheden om de inbreuk op hun privacy te beperken bij de inzet van online beeldbellen.

Aanbeveling: Adviseer docenten en studenten om, wanneer zij gefilmd worden tijdens een digitale les of een geproctorde toets, voor een neutrale omgeving te zorgen waarin persoonlijke voorwerpen buiten beeld worden gehouden. Instrueer studenten om de camera en microfoon uit te schakelen indien deze functionaliteiten niet noodzakelijk zijn tijdens het volgen van een digitale les.

3.3.3 Rechten van betrokkenen

Hoewel niet expliciet uitgevraagd heeft de AP zich door dit onderzoek ook een beeld kunnen vormen over de wijze waarop betrokkenen – met name studenten – hun rechten kunnen uitoefenen. Met name in het kader van online proctoring hebben de bevraagde onderwijsinstellingen, als ze daar gebruik van maken, aandacht voor het recht van bezwaar. Het recht van bezwaar in de zin van de AVG houdt in dat de betrokkene het recht heeft om bezwaar te maken tegen de verwerking van zijn of haar persoonsgegevens vanwege “met zijn specifieke situatie verband houdende redenen”. Dit recht kan alleen worden ingeroepen als de grondslag van de verwerking is gebaseerd op ofwel de vervulling van een taak van algemeen belang of de uitoefening van het openbaar gezag (artikel 6 lid 1, onder e) of het gerechtvaardigd belang (artikel 6 lid 1, onder f). Indien een student bezwaar maakt, dient de onderwijsinstelling de gegevensverwerking te staken, tenzij deze kan aantonen dat zijn dwingende gerechtvaardigde belangen zwaarder wegen dan de belangen of de grondrechten en de fundamentele vrijheden van de betrokkene. Dit vereist dat de onderwijsinstelling een afweging maakt tussen de belangen van de student en die van de onderwijsinstelling.¹⁶ Het recht op bezwaar moet volgens de AVG uitdrukkelijk onder de aandacht van de student worden gebracht en duidelijk en gescheiden van andere informatie worden weergegeven.

“Wanneer de student ondanks de aanvullende informatie vasthoudt aan het bezwaar verwijst de FG naar de mogelijkheid om een verzoek voor een alternatieve toetsvorm in de te dienen bij de examencommissie.”

Niet alle onderwijsinstellingen bieden alternatieve toetsvormen aan voor studenten die bezwaar maken tegen online proctoring, ook als een beroep op dit recht wordt gehonoreerd. Vrijwel alle onderwijsinstellingen geven aan dat ten gevolge van een bezwaar de student alleen kan deelnemen aan de eerstvolgende toetsgelegenheid. Afhankelijk van de ontwikkelingen rondom de Covid-19 maatregelen, bestaat de kans dat de volgende toetsgelegenheid ook door middel van online proctoring zal worden afgenomen, aldus enkele onderwijsinstellingen. Indien de eerstvolgende toetsgelegenheid pas later in het jaar of zelfs pas in het volgende academisch jaar plaatsvindt, kan er bovendien studievertraging ontstaan. De AP benadrukt dat indien het belang van de student zwaarder weegt, en hij of zij dus op succesvolle wijze zijn of haar recht uitoefent, de onderwijsinstelling een toetsvorm zal moeten aanbieden die de (privacy)bezwaren in voldoende mate wegneemt. Welke manier daarin het meest passend is, zal afhangen van de aangevoerde bezwaren. Zo zou een mogelijkheid kunnen zijn om een alternatieve toetsvorm aan te bieden zonder online proctoring of de toets op een andere locatie aan te bieden indien dit mogelijk is.

¹⁶ [Richt snoeren inzake geautomatiseerde individuele besluitvorming en profilering voor de toepassing van Verordening \(EU\) 2016/679](#), p. 22.

Aanbeveling: Informeer studenten over hun recht om bezwaar te maken tegen de verwerking van persoonsgegevens. Indien een student bezwaar maakt tegen online proctoring en de onderwijsinstelling niet kan aantonen dat de belangen van de instelling zwaarder wegen dan die van de studenten, moet de onderwijsinstelling een passend alternatief aanbieden die de privacybezwaren in voldoende mate wegneemt. Dit alternatief mag geen nadelige gevolgen zoals een onevenredige studievertraging met zich meebrengen.

Naast het recht om bezwaar te maken en eerder in het rapport besproken informatierecht, hebben betrokkenen onder de AVG onder meer ook recht op inzage, recht op vergetelheid (wissen) en recht op rectificatie en aanvulling van persoonsgegevens. De onderwijsinstelling dient er voor te zorgen dat op een juiste manier gehoor kan worden gegeven aan een beroep op deze rechten door studenten en docenten. Zie voor meer informatie over de rechten van betrokken onze [website](#).

Bijlage 1 – Vragenlijst

1. A) Welke digitale middelen zet u in, of bent u van plan in te zetten, voor het faciliteren van onderwijs op afstand door middel van online (video)bellen en online proctoring?

B) In hoeverre is de bescherming van persoonsgegevens onderdeel (geweest) bij de keuze voor deze digitale middelen?

2. A) Zijn er kaders of richtlijnen opgesteld over de bescherming van persoonsgegevens bij de inrichting van onderwijs op afstand met behulp van online (video)bellen en online proctoring?
Denk hierbij bijvoorbeeld aan:
  - instructies voor docenten met betrekking tot het gebruik van bepaalde digitale middelen;
  - richtlijnen of afwegingskaders ter ondersteuning bij de keuze voor alternatieve toetsvormen om de inzet van online proctoring te beperken.Indien aanwezig, verzoeken wij u deze kaders of richtlijnen mee te sturen.

B) Welke partijen binnen uw onderwijsinstelling zijn betrokken (geweest) bij het opstellen van deze kaders of richtlijnen over online (video)bellen en online proctoring?

C) Op welke wijze is de FG betrokken bij de besluitvorming over het beleid en de inrichting van onderwijs op afstand door middel van online (video)bellen en online proctoring?

3. A) Hoe worden studenten en docenten geïnformeerd over de wijze waarop hun persoonsgegevens worden verwerkt ten behoeve van het online (video)bellen en online proctoring? Kunt u hiervan een voorbeeld meesturen?

B) Worden studenten en docenten geadviseerd over hoe ze de inbreuk op hun privacy zo beperkt mogelijk kunnen houden bij online (video)bellen en online proctoring? Zo ja, op welke wijze?

AUTORITEIT
PERSOONSgegevens

Vragen over de Algemene verordening gegevensbescherming

Op onze website autoriteitpersoonsgegevens.nl vindt u informatie en antwoorden op vragen over de Algemene verordening gegevensbescherming (AVG). Heeft u op deze website geen antwoord op uw vraag gevonden? Dan kunt u contact opnemen met het Informatie- en Meldpunt Privacy van de Autoriteit Persoonsgegevens op 088-1805 250.

Over de Autoriteit Persoonsgegevens

Iedereen heeft recht op een zorgvuldige omgang met zijn persoonsgegevens. De Autoriteit Persoonsgegevens houdt toezicht op de naleving van de wettelijke regels voor bescherming van persoonsgegevens en adviseert over nieuwe regelgeving.